

Stanislovas Moravskis

Fragmentas iš atsiminimų knygos „Broliai bajorai“ (skyrius „Kova su judošiumi“) Rašyta 1849–1850 metais Ustronės dvare

Didžiosios savaitės pabaigoje, kai jau Jėzaus karstas buvo visiškai parengtas ir pamaldžių žmonių lankomas, liaudyje dar buvo gyvas, bet pamažu dabar kunigų po truputį išgyvendinamas „judošiaus išvarymo, arba judošiaus išgijimo“, paprotys. Bendras šios tradicijos, kurią kadaise beveik kiekvienoje parapijėje bažnyčioje atlikdavo savitu ir tik jai būdingu ritualu, principas, jos turinys buvo tas, kad šventovėje keletui minučių būdavo sukeliamas triukšmas ir bildesys – trunkydavo viską ir belsdavo viskuo, ką tik kas rankoje turėdavo.

Taigi kaip tik tais metais, apie kuriuos pasakoju, kai jau atėjo tas „judošiaus išvarymas“, staiga nuo bažnyčios sienų ataidėjo neįprastas braškėjimas, įvairiabalsis riksmas ir šaižus cypimas. Kol pagaliau kažkoks ne ypač didelis, bet ypač greitas, baisios ir keistos išvaizdos padaras, kelis kartus pasišokinęs siena, prasibrovė tarp parapijos dignitorių ir brolijos narių ir įkrito tiesiai į Jėzaus karstą, baisiai jį suniokodamas! Sudužo lempos. Visur užgeso šviesos! Su trenksmu pabiro tos dirbtinos, tos netikros, tos amžinos gėlės! Dar niekada Darsūniškyje negirdėta katastrofa! Trumpai tariant, žemės drebėjimas arba bent jau kažkas į jį panašaus!

Kunigas vikaras susiėmė už plikos galvos. Vargonininkas su zakristijonu pirmieji į kulnus dėjo. Paskui juos patraukė šaunieji, kaip kad šiandien pasakyčiau, Darsūniškio tautinės gvardijos pulkai. Vos kelios susijaudinusios moteriškės iš smalsumo stabtelėjo bobinčiuje. Vikaras Kozlovskis, kiek skeptiškai žiūrintis į vaiduoklius ir šmėklas, pagaliau nusiėmęs nuo plikės susirūpinusią ranką, ėmė filosofiskai ieškoti šio Darsūniškio istorijoje nepaprasto įvykio priežasties. Ir rūsčiai barė pro bažnyčios duris besižvalgančią minią. Buvo atimptas pabėgęs vargonininkas-burmistras. Zakristijonas jau buvo iš baimės palengvėjusią koją bekelią per kapinių tvorą, kai jį besprunkantį pritykojo špitolės boba, ir jam buvo gėda, liudininkei esant, toliau slapstytis. Sugrįžo ir dar kartą kunigo vikaro drąsos sugėdinta Rožančiaus brolija.

Peržegnojęs Jėzaus karstą, kunigas vikaras iš vieno balta kamža apsirėdžiusio broliuko pastvėrė garbės alebardą ir ėmė ja badyti karsto šonus. Bet iš ten kad pasigirs šaižiai cypiantis miaukiantis balsas! Tad vėl naujas retiravimasis, ir dar gėdingesnis nei pirmiau. Bėgimas, kuriame tą kartą (ir kas iš mūsų nuodėmės nepadarė?) jau ir pats kunigas Kozlovskis, nepaisant viso savo skepsio ir drąsos, viską užmiršęs ir alebardą nusviedė, ir pats pirmas pasikaišė sutaną, ir pats pirmas šalto prakaito lašais išmušta kakta iš baimės pakirstas kojas tik kapinėse pagaliau sustabdė.

Vėl susirinko prie bažnyčios durų. Sudarė karinę tarybą. Keletas drąsesnių balsų patarė trauktis iš ten iki ryto – kol gaidys užgiedos. Paskiau vienas į kitą žiūrėdami šiek tiek susigėdo. Pagaliau, kai jau naują šturmą prie Viešpaties karsto ketino pradėti, nežinia iš kur išdygo vienas basakojis parapiinės mokyklėlės padauža, kuris, stovėdamas prieš visą išsigandusią minią, kvailai ir nederamai nusijuokė ir sušuko:

– Taigi ten tijūno Mykolo katinas tupi!

Ir čia pat dingo.

Tos kalbos padrąsinta brolija su nepalaužiama Romos riterių narsa metėsi ant nusikaltėlio ir pagaliau jį sučiupo. Kaltininko kojos buvo pakaustytos riešutų kevalais, priklijuotais batsiuvio derva. Prie uodegos galo buvo stipriai pririšta žirnių priberta džiovinta pūslė. Pati uodega išdažyta raudonais dryžiais, ant galvos pritaisyti iš kartono išlankstyti ragai. Styrojo paausiuotos dirbtinės ausys, o aprengtas buvo vokišku frakeliu su skvermais, iškirptu iš juodai nudažyto popieriaus. Trumpai tariant, iš karsto ištraukė katiną, pasipuošusį pačiais būdingiausiais jeigu ne velnio, tai jau tikrai drakono atributais...

[Stanislovo Moravskio aprašytas nuotaikingas nutikimas, o tiksliau jo bičiulio Ignoto Lukaševičiaus iškrėsta išdaiga, vyksta Darsūniškio miestelio bažnyčioje per Šv. Velykas. Paprotys per šv. Velykas, pradedant Didžiojo penktadienio pamaldomis, Jėzaus Kristaus kapą saugoti „alebardomis“ ginkluotiems

„ciesoriaus Piloto kariams“, kurių vaidmenį noriai atlikdavo parapijos vaikinai, kai kuriose Lietuvos provincijos bažnyčiose gyvas iki šiol. Net ir nepaisant Moravskio nuogąstavimų. Šiaip ar taip, šis fragmentas – dar vienas įrodymas apie Moravskio gebėjimą „rašyti vaizdais“.

Fragmente minimas bobinčius – tai bažnyčios prieangis, retiravimasis – atsitraukimas, bėgimas, o špitolė – tai prieglauda seneliams elgetoms, galintiems patarnauti bažnyčioje.

[lietuvių kalbą šį tekstą vertė Reda Griškaitė]